

Nagy Zsolt

A lakosságfelkészítés aktuális kérdései

Minden állampolgárnak joga van arra, hogy megismerje a környezetében lévő katasztrófaveszélyt, elsajátítsa az irányadó védekezési szabályokat, továbbá joga és kötelessége, hogy közreműködjön a katasztrófák elleni védekezésben. A hatékony kárelhárítás érdekében fontos szerepe van a lakosság tájékoztatásának, felkészítésének. Szerzőnk több szempontból vizsgálja a lakosságfelkészítés rendszerét, lehetőségeit.

Bevezetés

Rohanó világunkban nagyon fontos, hogy mindig számítsunk a lehetetlennek tűnő események bekövetkezésére is. Nem szabad felkészületlennek lenni, ezért fontos, hogy a felkészülési időszakban is tegyen valamit minden állampolgár a saját biztonsága érdekében. A Föld lakossága már a kezdetektől ki volt téve a természeti erők által előidézett veszélyeknek, ugyanis az emberiséget már ősidők óta folyamatosan fenyegették a különböző természeti katasztrófák [1].

Később az emberek megfigyelték ezeket a jelenségeket, próbálták felismerni jellemző tulajdonságaikat, és szerzett tapasztalatok alapján megkíséreltek felkészülni a következmények kezelésére. A globális felmelegedés egyre jobban befolyásolja Földünk időjárását, a média manapság egyre többször tudósít eddig sohasem tapasztalt erejű katasztrófákról, szélsőséges időjárási jelenségek okozta károkról [2]. Egyes területeken rövid idő alatt nagy mennyiségű (60-120 mm) csapadék zúdul le, lakóházakat, pincéket, úthálózatokat elárasztva. Egyre intenzívebb

szélviharok tombolnak országszerte, a kíméletlen jégverések hatalmas anyagi károkat okoznak a mezőgazdaságban és az épített környezetben. Több napig tartó hóesés tartja elzárva a településeket a külvilágtól [3]. Egyre hosszabb, és melegebb hóhullámok perzselnek mindenhol, kegyetlen aszályos időszakok váltják egymást. Előbbiek miatt a fejlett információs világunkban nagyon fontos szerepet kap a prevenció, amelynek a lakossági felkészítés fontos eszköze lehet.

A katasztrófák elleni védekezés, a lakosságfelkészítés jogi szabályozásának áttekintése

A katasztrófák elleni védekezésre történő felkészülés, az egyes katasztrófák következményeinek felszámolása, a természeti és épített környezetben keletkezett károk helyreállítása csak megfelelő jogszabályi környezetben végezhető hatékonyan. 1994-ben kezdődött meg a katasztrófák elleni védekezés rendszerének kialakítása. Az erre irányuló szabályozás keretében a Belügyminisztérium és az Igazságügyi Minisztérium 1995-ben kormány-előterjesztést készített, mely már tartalmazta a katasztrófa, mint jelenség átfogó értelmezését is. A korábban érvényben lévő jogszabályok közül a polgári védelemről szóló 1996. évi XXXVII. törvény szűkebb értelmezésben adta meg a katasztrófa mibenlétét, miszerint:

„Katasztrófa: olyan történés, mely számos ember életét vagy egészségét, a lakosság jelentős dologi értékeit, alapvető ellátását, avagy a környezetet veszélyezteti vagy károsítja olyan mértékben, hogy elhárítására és leküzdésére hatóságok, intézmények és szervezetek együttműködése szükséges.”

Ugyanakkor a katasztrófák elleni védekezés irányításáról, szervezetéről és a veszélyes anyagokkal kapcsolatos súlyos balesetek elleni védekezéséről szóló 1999. évi LXXIV. törvény értelmező rendelkezéseiben kiterjesztette a katasztrófa fogalmát.

Az új Alaptörvény az 1949. évi XX. törvényben veszélyhelyzetként minősülő események közül kivonja az elemi csapás és ipari szerencsétlenség eseteit és ezeket szükségállapot kihirdetését eredményező eseményként különbözteti meg.

Így a 2012. január 1-jén hatályba lépő, *Katasztrófavédelemről és a hozzá kapcsolódó egyes törvények módosításáról szóló 2011. évi CXXVIII. törvényben (továbbiakban KAT)* – a korábbi 1999. évi LXXIV. törvényben foglaltaktól eltérően – a katasztrófa meghatározásából kikerült a szükséghelyzetet fogalma, és a jogszabály a katasztrófát a következőképp definiálja: „a veszélyhelyzet kihirdetésére alkalmas, illetve e helyzet kihirdetését el nem érő mértékű olyan állapot vagy helyzet, amely emberek életét, egészségét, anyagi értékeit, a lakosság alapvető ellátását, a természeti környezetet, a természeti értékeket olyan módon vagy mértékben veszélyezteti, károsítja, hogy a kár megelőzése, elhárítása vagy a következmények felszámolása meghaladja az erre rendelt szervezetek előírt együttműködési rendben történő védekezési

lehetőségeit, és különleges intézkedések bevezetését, valamint az önkormányzatok és az állami szervek folyamatos és szigorúan összehangolt együttműködését, illetve nemzetközi segítség igénybevételét igényli”

Mindezeket figyelembe és alapul véve Magyarország Alaptörvénye biztosítja a lakossága számára az egészséges környezethez való jogot, amelyet a környezet megóvása jegyében károkozási felelősségvállalással egészít ki [4]. Ennek megfelelően került bele a KAT törvénybe az állampolgári felelősség, amely szerint a katasztrófavédelem nemzeti ügy, az állampolgároknak pedig joguk van:

- megismerni a környezetükben lévő katasztrófaveszélyeztetettséget,
- elsajátítani az alkalmazandó magatartási szabályokat,
- közreműködni a katasztrófák elleni védekezésben – amely egyúttal kötelezettség is.

A törvény következő szakasza adja meg a felelőségek és a kötelezettségek teljességét, amely szakasz arról rendelkezik, hogy a katasztrófák elleni védekezésben érintett szervezetek (ágazati, karitatív és civil) biztosítaniuk kell a lakosság részére azokat az információkat, amelyek a veszélyeztető hatások megismerését szolgálják [5].

Magyarország lakosságvédelmét, lakosságfelkészítését befolyásoló főbb hatályos jogszabályok:

- Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.)
- 2011. évi CXXVIII. törvény a katasztrófavédelemről és a hozzá kapcsolódó egyes törvények módosításáról.
- 234/2011. (XI. 10.) Korm. rendelet a katasztrófavédelemről és a hozzá kapcsolódó egyes törvények módosításáról szóló 2011. évi CXXVIII. törvény végrehajtásáról.
- 62/2011. (XII. 29.) BM rendelet a katasztrófák elleni védekezés egyes szabályairól
- 2011. évi CXIII. törvény a honvédelemről és a Magyar Honvédségről, valamint a különleges jogrendben bevezethető intézkedésekről.
- 290/2011. (XII. 22.) Korm. rendelet a honvédelemről és a Magyar Honvédségről, valamint a különleges jogrendben bevezethető intézkedésekről szóló 2011. évi CXIII. törvény egyes rendelkezéseinek végrehajtásáról.

A lakosságfelkészítés meghatározása, elsődleges feladatai

Mindenekelőtt meg kell határozni, mit értünk lakosságfelkészítésen, pontosabban a katasztrófavédelem feladataként megjelenő lakosságfelkészítésen. Szakmai körökben sincs

egyértelmű meghatározás, hiszen nem ugyanarról a tevékenységről beszélünk, katasztrófavédelemben lehet békeidőszakban, vagy lehet háborús időszakban is. A katasztrófa elleni védekezésre történő felkészítés nem egyezik meg a honvédelmi felkészítéssel. Katasztrófavédelmi szempontból a lakosságfelkészítés a katasztrófa elleni védekezés tevékenységrendszerének egyik legfontosabb eleme.

A katasztrófavédelmi szervezetek által tervezett, és szervezett lakosságfelkészítések fő céljának tekinthető a Magyar Köztársaság minden lakosának felkészítése. A lakosságfelkészítési célcsoportok megjelölésénél a tematika, a feladatok kidolgozásánál fontos továbbá, hogy felnőttek vagy gyermekek felkészítésében gondolkodunk. A lakosságfelkészítéseknek ki kell terjednie a mindennapi veszélyhelyzetek megelőzésére, az esetlegesen bekövetkező katasztrófavédelemben való részvétel kezelésére, a veszélyhelyzetben való célszerű viselkedésre, a kár felszámolásban való részvétel lehetőségeire. Ha sorra vesszük a lehetséges veszélyhelyzeteket, könnyen belátható, hogy az ezekre való felkészülésbe a katasztrófavédelmi szervezeteken kívül más szervezeteket is be kell vonni [6]. Ha meghatározzuk, kiket és hol akarunk elérni, milyen témákban és milyen módszerek alkalmazásával, arra a következtetésre jutunk, hogy ezt egyetlen önálló szervezet nem tudja végrehajtani. Figyelemmel tehát a lakosságfelkészítés komplexitására valamennyi érintett szakterületet, valamennyi társszervet (rendőrség, mentők, honvédség, civil szervezetek) be kell vonni a lakosságfelkészítésbe, amelynek hatékonysága a katasztrófavédelem koordinálása segítségével növelhető.

A lakosságfelkészítés, mint komplex feladatrendszer

A tevékenység során elsődlegesen meg kell határozni a lakosság felkészítéséhez szükséges ismeretek körét:

- Tűzvédelmi ismeretek,
- Polgári védelmi ismeretek,
- Katasztrófavédelmi ismeretek,
- Rendvédelmi ismeretek,
- Honvédelmi ismeretek.

A lakosság felkészítésének megtervezése során az első fázisnak a katasztrófa csoportosítását kell tekinteni, az embereknek tisztában kell lenni az egyes katasztrófa típusok jellemzőivel, milyen veszélyek, milyen kockázatok, milyen feladatok jelentkezhetnek a bekövetkezésük során.

Lakosságfelkészítés megvalósításának gyakorlata

A foglalkozások megtartása során az alábbi témaköröket kell érinteni, gyakorlatot követni:

- A lakosság tájékoztatása a katasztrófavédelmi kötelezettségekről, jogokról, a katasztrófavédelemről és a hozzá kapcsolódó egyes törvények módosításáról szóló 2011. évi CXXVIII. törvény szerint.
- Az országos és a helyi kockázati tényezők ismertetése, katasztrófaveszélyeztetés értelmezése, a tudatos és folyamatos tájékoztatás fenntartása.
- Katasztrófa helyzetek esetleges kialakulásának megelőzése, preventív tevékenységek.
- A helyi védekezési lehetőségek bemutatása, a katasztrófahelyzetekben lebiztosított eszközök, befogadó helyek ismertetése.

A célcsoportok igényeinek, adottságainak maximális figyelembe vétele mellett történjen a lakosság oktatása, korosztályokra (felnőtt, gyermek) bontva.

Megfelelő célcsoportok kiválasztása

A helyi lakosságfelkészítésnél mindig figyelembe kell venni, hogy kit és mire akarunk felkészíteni, ezért elengedhetetlen a csoportok korosztályokra bontása. Két lakosságfelkészítési feladat, az általánosságokat leszámítva, a települések sokszínűsége miatt, figyelemmel elsősorban a helyi természeti és épített környezetre, illetve a lakosság létszámára, nem lehet egyforma. A prevenció felkészítésnek fontos szerepet kell tulajdonítani főleg az iskolákban, annak érdekében, hogy a felnövekvő generáció már tudatosan ismerje meg a helyi katasztrófaveszélyeztetést a településen, és később felnőttként az esetlegesen bekövetkező katasztrófaesemények utáni kárfelszámolások során hatékony segítséget tudjon nyújtani.

A lakosságfelkészítés során a helyi vezetőket fel kell készíteni a jogszabályok által meghatározott védelmi igazgatási feladataikról, kiemelendő személyek a polgármesterek, a jegyzők, a helyi védelmi bizottsági tagok, illetve az önkéntes társadalmi szervezetek képviselői is [7]. Fontos, hogy a települési vezetők ismerjék a települést veszélyeztető katasztrófák következményeinek felszámolásához szükséges, helyi szinten igénybe vehető erőket és eszközöket [8].

Lakosságfelkészítéshez kapcsolódó főbb feladatok a megelőzési időszakban

- A települések veszélyeztetettségének felmérése természetes és épített környezetre vonatkozóan.

- Helyi polgári védelmi szervezetek megalakítása, felkészítése.
- Helyi veszélyelhárítási tervek elkészítéséhez szakmai segítségnyújtás.
- A feltételezett védekezéshez szükséges logisztikai feladatok megtervezése és megszervezése.
- Ügyeleti rendszer feltételeinek megteremtése.
- A befogadó helyek kijelölése (iskolák, tornacsarnokok polgármestere hivatalok).
- A lakosságot riasztó és tájékoztató források eszközök működőképességének biztosítása [9].

Összegzés

Magyarországnak gondoskodnia kell lakossága megfelelő védelméről, elsősorban az életre, az egészségre és az anyagi javakra veszélyt jelentő fenyegetések elkerüléséről, azok kezeléséről, vagyis a biztonságos életvitel kialakításáról [10]. Nagy figyelmet kell fordítani a lakosságfelkészítésre, az állampolgárokat naprakész információkkal kell ellátni az őket körülvevő veszélyekről, esetleges katasztrófákról. A katasztrófavédelemnek a lakosság felkészítése során egy olyan komplex ismeretanyag átadására kell törekednie, amellyel az állampolgár képes saját és hozzátartozói önmentési képességeinek színvonalát, valamint túlélési esélyeit növelni.

Szükséges a lakosság időben történő riasztása mellett, hogy az állampolgárok megfelelő tájékoztatást kapjanak a kialakult helyzetről, az adott szituációkban jelentkező feladatokról, hogy ennek eredményeképp fel tudjanak készülni a védekezésre, vagy a menekülésre. Hazánkban az elmúlt években bekövetkezett természeti és ipari katasztrófák (árvizek, hó-helyzet, vörös iszap katasztrófa stb.) során több esetben is igazolódott a lakosságvédelmi feladatok közül alkalmazott kitelepítés és kimenekítés hatékonysága.

Cikkemben bemutatásra kerültek a lakosság felkészítésének feladatai, továbbá a tevékenységet támogató jogszabályok rendszere. A lakosságot fenyegető veszélyekkel szembeni küzdelem egyik fő területe a megelőzés. Amennyiben mégis bekövetkezik a katasztrófa, akkor a korrekt tájékoztatás, a helyzetek kezelése és a gyors, helyes szakmai döntések jelenthetnek csak garanciát a katasztrófák következményeinek gyors felszámolására, az eszkalálódás megakadályozására, a veszteségek és áldozatok számának minimalizálására [11]. Ebben a munkában a hivatásos szerveknek, a hivataloknak, a civil segítő szervezeteknek és a lakosságnak egyaránt közösen kell felelősséget vállalnia.

Nagy Zsolt t.ú. fhdgy

Felhasznált Irodalom

[1] DR. Hornyacsek Júlia, DR. Csápainé Széll Pálma, Veres Viktória : Közigazgatási vezetők felkészítése a védelmi feladatokra. – Kézikönyv polgármesterek részére a települési védelmi feladatok ellátásához, ZMNE, Vegyi- és Katasztrófavédelmi Intézet, Budapest, 2009, pp. 12. ISBN: 978-963-7060-76-2

[2] Rajmund KUTI - László FÖLDI: Extreme weather phenomena, improvement of preparedness, Hadmérnök on-line, a Nemzeti Közszerológati Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar és a Katonai Műszaki Doktori Iskola on-line tudományos folyóirata, VII. Évfolyam 3. szám, 60-65. o. 2012. szeptember. ISSN 1788 1919. URL cím: http://hadmernok.hu/2012_3_kuti_foldi.pdf

[3] Rajmund KUTI – László FÖLDI: Extreme weather phenomena 2. The Process of Remediation, Hadmérnök on-line, a Nemzeti Közszerológati Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar és a Katonai Műszaki Doktori Iskola on-line tudományos folyóirata, IX. Évfolyam 2. szám, 250-256. o. 2014. július. ISSN 1788 1919. URL cím: http://hadmernok.hu/142_23_foldil_kr.pdf

[4] Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.)

[5] A katasztrófavédelemről és a hozzá kapcsolódó egyes törvények módosításáról szóló 2011. évi CXXVIII. törvény

[6] Dr. Endródi István: Katasztrófa-elhárítása felkészítő ismeretek. Egyetemi jegyzet

[7] Kuti Rajmund: Extrém hőség hatásai elleni védekezés önkormányzati feladatai, Védelem Online: Tűz-és Katasztrófavédelmi Szakkönyvtár, 495, pp 1-4. 2014, URL cím: <http://www.vedelem.hu/letoltes/tanulmany/tan495.pdf>

[8] Kuti Rajmund: Extrém időjárási jelenségek kockázatai, a védekezéssel kapcsolatos önkormányzati feladatok, PolgárMesterkurzus, Önkormányzati megoldások a hatékony működés jegyében, Complex-Figyelő Önkormányzati konferencia, Konferencia helye, ideje: Budapest, 2011. 11. 23. pp. 1-25. 2011

[9] VERESNÉ HORNYACSEK Júlia : A lakosság katasztrófavédelmi felkészítésének elméleti és gyakorlati kérdései I. kötet, Budapest, ZMNE, 2005, p.55.

[10] 61/2012. (XII. 11.) BM rendelet, A települések katasztrófavédelmi besorolásáról, valamint a katasztrófák elleni védekezés egyes szabályairól szóló 62/2011. (XII. 29.) BM rendelet módosításáról

[11] Dr. Hornyacsek Júlia: A lakosság védelmének újszerű értelmezése és alkalmazási lehetőségei a New Orleans-i Katrina hurrikán eseményeinek tapasztalatai alapján. Műszaki Katonai Közlöny, Budapest, 2011. december 370-393. (379.)

